

UNIVERZITA KARLOVA

Katolická teologická fakulta

Katedra Obecné teorie a dějin umění a kultury

Ústav dějin křesťanského umění

Klára Anna Krupková

**Koruny českých králů
a panovnické koruny
ve středověku**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D., DSc.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

12. června 2022

Klára Anna Krupková

BIBLIOGRAFICKÁ CITACE

Koruny českých králů a panovnické koruny ve středověku: bakalářská práce / Klára Anna Krupková; vedoucí práce: prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D., DSc. Praha 2022, 48 s.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o významných středověkých panovnických korunách, které na evropském poli politického a církevního dění v kontextu Svaté říše římské, sehrály důležitou roli. Text je rozdělen na tři hlavní části, jež se zaměřují na historický a uměleckohistorický pohled korun. Pro orientaci je úvodem rozlišena základní typologie a úzce přiblížena idea symboliky korun během období středověku. V hlavní části se pak práce zaměřuje na vybrané evropské koruny, jejichž umělecké tendence se prolínají a doplňují tak představu o dobovém stylu vysoce kvalitního zlatnického řemesla.

Záměrem práce je také poukázat na tehdejší vnímání koruny, značně přesahující obraz hmotného klenotu, symbolu panovníka i projevu moci majestátu nad vládnoucím územím. Například v kontextu *Zemí Koruny české* za Karla IV. Lucemburského byla spojitost daného území s korunou zjevná. Vzhledem k dobře dostupné míře pramenů, se práce se zvláštní pozorností věnuje korunám českého původu, předně koruně Svatováclavské. Zvolené téma je v souvislostech rozšířeno o kapitoly zabývající se korunovačními řády, korunovačními rituály a uctíváním svatých se zřetelem na shromažďování relikvií a podstatu poslání relikviářových korun.

KLÍČOVÁ SLOVA

panovnická koruna, relikviářová koruna, relikvie, středověk, česká koruna, korunovace, Karel IV.

ABSTRACT

Crowns of Czech kings and royal crowns in the Middle Ages

The bachelor's thesis deals with the topic of important medieval royal crowns, which played a key role in the European field of political and ecclesiastical events in the context of the Holy Roman Empire. The text is divided into three main sections, which focus on the historical and art-historical view of the crowns. In the introduction, a basic typology is differentiated and the idea of symbolism of crowns during the Middle Ages is closely studied. In the main part, the work focuses on selected European crowns, whose artistic tendencies intertwine and thus complement the idea of then high-quality goldsmith's craft style.

The aim of the work is also to point out the perception of a crown at that time, considerably exceeding an image of a physical jewel, a symbol of a monarch and manifestation of power of majesty over a reigned territory. For example, in connection with *the Lands of the Bohemian Crown* under Charles IV Luxembourg the relation between the land and the crown was evident. Due to easily accessible sources, the work pays special attention to crowns of Czech origin, especially the crown of St. Wenceslas. In this context, the chosen topic is extended by chapters discussing coronation orders, coronation rituals, and the worship of saints with respect to the gathering of relics and the essence of reliquary crowns.

KEYWORDS

royal crown, reliquary crown, relics, the Middle Ages, Czech crown, coronation, Charles IV

POČET ZNAKŮ: 70 706

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří panu *prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, Ph.D., DSc.* a jeho seminářům o středověku s *prof. PhDr. Jiřím Kuthanem, DrSc., dr. h. c.*, které mne inspirovaly a nadchly pro psaní této práce. Zejména panu profesorovi Janu Roytovi vděčím za odborné a cenné připomínky během konzultací k bakalářské práci. Chtěla bych také vyjádřit své poděkování paní *PhDr. Janě Peroutkové, DiS.*, jejíž přednášky pro mne byly velkým přínosem a cením si komentářů k výběru doporučené literatury. V neposlední řadě bych chtěla velmi poděkovat své rodině a přátelům za podporu během psaní této práce.

*In memoriam věnuji svým milovaným prarodičům
Marii a Václavovi Křesadlovým.*

OBSAH

ÚVOD	8
1 PŘEHLED LITERATURY	10
2 KORUNA JAKO KLENOT I SYMBOL MOCI PANOVNÍKA	11
2.1 Význam panovnických korun v kontextu Svaté říše římské	12
2.1.1 Relikvie svatých a symbolika relikviářových korun	15
2.1.2 Korunovační obřady, rituály a řády	17
2.2 Typologie korun ve šlechtické tituluře	19
2.2.1 Baronská, hraběcí, knížecí koruna	20
2.2.2 Vévodská, královská, císařská koruna	21
2.2.3 Osobní – rituální koruny a jejich uchovávání	22
3 VÝZNAMNÉ KORUNY SVATÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ	23
3.1 Lombardská železná koruna	23
3.2 Koruna Svaté říše římské	25
3.3 Římská koruna	27
4 ČESKÉ KRÁLOVSKÉ KORUNY	30
4.1 Svatováclavská koruna	32
4.1.1 Symbolika svatováclavské koruny	35
4.1.2 Korunovace a korunovační řád Karla IV.	38
4.2 Koruny královen	39
ZÁVĚR	41
SEZNAM VYOBRAZENÍ	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45

ÚVOD

„Svým nástupcům, kteří budou sedět na mém dvojím trůně, chci dát poznat dvojí život tohoto světa, aby z něho vyvolili lepší. Představa dvojího života nám v mysli vyvstane lépe, užijeme-li podobenství o dvojí tváři. Neboť jako tvář, kterou zříme v zrcadle, je prázdná a není nic, tak také život hříšníků je prázdný a není nic.“¹

Již úvodní slova vlastního životopisu českého a římského krále Karla IV. nesou hluboký význam. Odrážejí duchovní rozměr Karlova politického počínání a s dalšími odkazy na symboliku evangelia dokazují, že panování ve středověké Evropě bylo neodmyslitelně spjato s podstatou křesťanství. V zemích Svaté říše římské se tato souvislost mezi světskou a církevní mocí zřetelně ukazovala již při korunovačních obřadech králů a císařů, kdy korunovací předcházela slavnostní mše svatá. Z rukou významného duchovního byla budoucímu panovníkovi udělena moc vložением *koruny* na jeho hlavu. Tímto důležitým náboženským aktem byla stvrzena panovníkova legitimita a koruna se tak stala hmatatelným důkazem a symbolem moci majestátu.

Téma středověkých panovníckých korun, potažmo českých královských korun, je natolik zajímavé, že se nabízí mnoho rovin, jak k jejich studiu přistupovat.

Vyjma kulturněhistorického kontextu se primárně zaměřím na přiblížení podstaty významu panovníckých korun v souvislosti s osobní reprezentací vladaře. Z obecného hlediska se pokusím porovnat materiální a symbolickou hodnotu korun a najít důvod jejich společných či odlišných ikonologických znaků v návaznosti na Svatou říši římskou. Vzhledem k danému rozsahu textu upouštím od

---

¹ KAREL IV., b. d., 5.

detailních technických popisů zpracování materiálů a opět se zaměřím spíše na výklad jejich použití. Vymezení prostorového a časového rámce je pro tak obsáhlé téma nevyhnutelné. Pro tuto práci jsem zvolila oblast Svaté říše římské od nástupu Karla Velikého na trůn, tedy rokem 800, a závěru vlády císaře Karla IV. ve 2. polovině 14. století.

Bakalářská práce je rozdělena na tři hlavní části, jež uvádí první kapitola s dosavadní literaturou o daném tématu středověkých panovnických korun. Česká literatura zde převažuje díky velkému množství dostupných materiálů, zároveň pracuji s několika zahraničními zdroji.

Ve druhé kapitole přiblížím korunu jako klenot i symbol moci panovníka v kontextu Svaté říše římské. Obzvláště ve mně rezonuje námět relikviářových korun, jimž věnuji jednu podkapitulu. Pokusím se zhodnotit z jakého důvodu a do jaké míry sehrály svaté ostatky svoji úlohu, a co bylo záměrem propojení koruny s relikvií. V návaznosti představím v další podkapitole důležité dokumenty korunovačních řádů, díky kterým máme jasnou představu o průběhu korunovací a principu dalších korunovačních rituálů. Rovněž se s pomocí encyklopedických hesel zaměřím na rozčlenění korun dle různých hodnotí či podle způsobu jejich použití.

Ve třetí kapitole se budu věnovat vybraným korunám Svaté říše římské. Svoji volbu zdůvodním na základě vzájemných kulturněhistorických, výtvarných a ikonologických spojitostí. Se zvláštním zřetelem se ve čtvrté a závěrečné kapitole soustředím na koruny českého prostředí ve vztahu ke Svaté říši římské a císaři Karlu IV. U nejzásadnější české korunovační insignie se zastavím a pokusím se znovu poukázat na důležitost symbolického duchovního rozměru Svatováclavské koruny ve spojitosti s Karlovou promyšlenou politikou. V rámci této kapitoly neopomenou ani dvě ženské koruny, které jsou naprosto unikátní svým řemeslným a výtvarným zpracováním.

1 | PŘEHLED LITERATURY

K prvním stěžejním pramenům se řadí soupisy od autorů, Antonína Podlahy, Eduarda Šittlera či Karla Chytila, jež se věnovali českému chrámového pokladu, korunovačním klenotům a uměleckým památkám vrcholného středověku. Také stati a odborné studie o uměleckém zlatnickém řemesle 14. století představili autoři Emanuel Poche a Günther Grimme. Klíčovou práci (jako disertační) o české královské Svatováclavské koruně sepsal Karel Otavský, který se mimo zlatnického řemesla zabýval i významem relikvií a jejich schránek.

Téma korunovačních řádů a rituálů včetně českého, bylo podrobně rozebráno v zásadní studii Josefa Cibulky, na kterou navazuje kniha o českém korunovačním řádě Jiřího Kuthana a Miroslava Šmieda. Zabývá se také historií českých korunovací a zahrnuje důležité listiny osvětující státoprávní akty českých dějin.

Další současná díla českých kunsthistoriků Jiřího Kuthana a Jana Royta jsou výborným zdrojem informací o dvorském královském umění Karla IV. a významu jeho panovnícké reprezentace nejen v Zemích koruny české. Námětům zlatnictví v českém prostředí v době Přemyslovců a Lucemburků se zabývá Dana Stehlíková; téma korunovačních klenotů také rozvíjí Ivana Kyzourová. K dalšímu publikování a zájmu o Karla IV. napomohla nedávná výroční výstava k příležitosti oslav 700 let od narození Karla IV. (1316–2016), kdy bylo vydáno několik katalogů a monografií.

2 | KORUNA JAKO KLENOT I SYMBOL MOCI PANOVNÍKA

Představa krále či císaře je již neodmyslitelně spjata s vyobrazením panovníka s korunou na hlavě. Spojení *panovník – koruna* a rozpoznání vladaře podle této insignie panovnícké moci vychází již z historie dávných civilizací.

Samotnou tendenci nasazování „odznaku moci nebo vítězství“ na hlavu můžeme hledat již ve starých rituálech a tradicích napříč světovými kulturami. V Evropě se s tímto zvykem setkáváme v antice a v Byzantské říši. Latinské pojmenování *corona*, původem z řečtiny, lze přeložit jako *věnc*. Odkazuje to na podobu vavřínového věnce, který se ve starém Řecku a Římě pokládal na hlavu jako vyznamenání nebo znak vítězství.² Postupně byl tento věnc vyráběn z kovu a díky vlivu ornamentálních vzorů západní Asie³ (například Indie) již ve 4. století připomínal spíše čelenku ve tvaru zdobené obroučky či diadému. Zde hovoříme o typu otevřené koruny, v případě pozdějšího přidání *kamar* (oblouků protínajících se ve středu a vytvářejících klenbu koruny) pojednáváme o typu zavřené koruny. V kombinaci s drahými kameny v době Byzance v podstatě vznikl tvar koruny, o jakém máme povědomí.⁴

V kontextu evropských dějin spjatých s křesťanstvím, oddělením Západořímské a Východořímské říše a pozdějším vznikem Svaté říše římské, nabývají koruny převratného významu. Jako objekty symbolizující politickou moc a duchovní propojení s Bohem skrze Ježíše Krista, dosahují koruny zcela jiného rozměru.

---

² BUBEN 1994, 186.

³ Odborná starší literatura používá výraz „Orient“, od kterého bych se chtěla oprostít. V současnosti převládá názor, že tento způsob pojmenování je příliš eurocentrický a nekorektní.

⁴ SCHWARZENBERG 2007, 90.

2.1 VÝZNAM PANOVNICKÝCH KORUN V KONTEXTU SVATÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ

Obnovu Říše římské si jednoznačně pojíme s postavou Karla I. Velikého a rokem 800, význačným datem, kdy téměř po třech staletích usedl na trůn nový císař. Po zániku starověké Západořímské říše (roku 476) postupně došlo ke sjednocení křesťanství pod papežstvím v Římě. Oproti Východořímské říši chyběl však na Zápádě císař reprezentující světskou moc.

„Vznik středověkého západního císařství se zpravidla spojuje s událostí, k níž došlo na Boží hod vánoční v Římě roku 800. Když Karel Veliký, král Franků a Langobardů, vstoupil do chrámu sv. Petra, aby vyslechl sváteční mši a poklonil se před oltářem, přikročil k němu papež Lev III. A vložil mu na hlavu zlatou korunu.“⁵

Tento akt propojení církve a obnoveného císařství byl důležitým mezníkem k definování budoucího způsobu vlády a součinnosti světské moci (*impérium*) a moci církevní (*sacerdotium*). Do značné míry byla tato korunovace politickým nástrojem pro obě strany, nicméně duchovní rozměr takové události byl nesporný. Idea císaře zastupujícího Krista na zemi tak byla naplněna.

Během kulturního rozmachu karolinské renesance a díky reformám Karla Velikého se původní rozdrobené státní útvary v říši začaly propojovat v celek. Také i své sídlo v Cáchách zamýšlel Karel Veliký připodobnit Římu. S obnovou Římské říše taktéž souvisela povinnost ochrany papežství a církve obecně, ke které se zavázali později i jeho následovníci.

„Za svou ochranu papežství univerzalitou své působnosti poskytovalo císařství nejen obrovskou morální autoritu, jaká chyběla císařství východnímu, ale i neocenitelné služby duchovenstva všech stupňů, zejména ovšem biskupů a arcibiskupů. Bez církevních hodnostářů, kteří v raně středověkých poměrech ovládali psaní i čtení, a tvořili tak tehdejší

---

⁵ KAVKA 2002, 7.

inteligenci, nebyl myslitelný výkon vlády, správy a soudnictví.“⁶ Díky silnému vlivu církve také nastal rozvoj výtvarného umění, včetně řemesla.

Sakrální povahu říše posílil s nástupem na trůn Ota I. Veliký. Roku 962 právoplatně založil Říši římskou a nechal se papežem Janem XII. korunovat na prvního legitimního císaře. Po vzoru Karla Velikého se pokusil o ideu obnovení starověké říše a pokračoval všestranným rozvojem umění, jež dovršili jeho syn Ota II. a vnuk Ota III.⁷ Právě během ottonské renesance vznikl soubor korunovačních insignií, včetně císařské koruny.

O oficiálním názvu Svaté říše římské (*Sacrum Imperium Romanum*) hovoříme až po roce 1157, kdy byl svatořečen její zakladatel, Karel Veliký.

Volba císaře Svaté říše římské nebyla jednoduchou záležitostí, kandidující král dané země musel být zvolen římským králem, nechat se korunovat v Cáchách a usednout na trůn Karla Velikého. Nový římský král pak musel absolvovat korunovační cestu do Říma, kde po korunovaci říšskou korunou již legitimně dosáhl císařské hodnosti. Ke korunováním, ať již císařským nebo královským, patřily rituály konané podle sepsaných korunovačních řádů, takzvaných návodů, jak měly obřady probíhat. Díky těmto zevrubným textům máme jasnější představu o jejich průběhu. Nejdůležitější částí celého procesu byla korunovační mše svatá, při níž duchovní pomazal budoucího panovníka svatým olejem a nasadil mu na hlavu korunu. Zde se odrážela myšlenka jednoznačného propojení světského principu s odkazem Ježíše Krista, jenž propůjčuje a svěřuje moc panovníkovi.

Královské a císařské koruny byly pro svůj politický, mocenský a především hluboký symbolický význam (často se složitými biblickými náměty) natolik cenné, že byly zhotovovány z těch nejdražších materiálů. Díky kvalitnímu zlatnickému řemeslu bylo možné koruny vyrobit s pomocí různých uměleckých technik (granulace, filigrán, inkrustace, reliéf ad.) Využití drahých kamenů a jejich vsazování do koruny (včetně gemy, intaglií, kamejí) bylo používáno často s odkazem na Byzanci.

K drahokamům, zlatu či perlám najdeme paralelu s Nebeským Jeruzalémem tak, jak je psáno v biblickém textu Zjevení Janovo.

---

⁶ KAVKA 2002, 11.

⁷ Během vlády Saské dynastie – Ottonů počátkem 11. století došlo k připojení i Českého knížectví, které bylo nuceno přistoupit na podmínky a platit říši *tribut pacis* poplatek za mír.

„Ve vytržení ducha mě vyvedl na velikou a vysokou horu a ukázal mi svaté město Jeruzalém, jak sestupuje z nebe od Boha, zářící Boží slávou; jeho jas jako nejdražší drahokam a jako průzračný křišťál. (...) Město je vystaveno do čtverce: jeho délka je stejná jako šířka. Změřil to město, a bylo to dvanáct tisíc měr. Jeho délka, šířka i výška jsou stejné. Hradby jsou postaveny z jaspisu a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál. Základy hradeb toho města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý safír, třetí chalcedon, čtvrtý smaragd, pátý sardonix, šestý karneol, sedmý chrysolit, osmý beryl, devátý topas, desátý chrysopras, jedenáctý hyacint a dvanáctý ametyst. A dvanáct bran je z dvanácti perel, každá z jediné perly. A náměstí toho města je z ryzího zlata jako z průzračného křišťálu. (...) Národy budou žít v jeho světle; králové světa mu odevzdají svou slávu.“⁸

Ve středověku se zmiňované drahé kameny a materiály v těch nejcennějších korunách opravdu používaly, často se vytvářely podobné tvary korun, dle dobových trendů a v návaznosti na biblickou tematiku. Například hojně používané liliové listy na obroučkách korun ikonograficky souvisely s mariánskou květinou, která je znakem nevinnosti, duchovní i tělesné čistoty.

Naprosto samostatnou kapitolou jsou koruny, jež se staly posvátnými díky vloženým relikviím připomínající umučení Ježíše Krista.⁹ Abychom mohli pochopit podstatu tohoto ozvláštnění a unikátnost relikviářových korun, je třeba si přiblížit důvody shromažďování svatých ostatků.

---

⁸ ZJ 21, 10–24, <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rev&no=21>, vyhledáno 9. 6. 2022.

⁹ Například trn z Kristovy koruny.

2.1.1 RELIKVIE SVATÝCH A SYMBOLIKA RELIKVIÁŘOVÝCH KORUN

Relikvie, ostatky svatých nebo také předměty, které světce představovaly, jsou bezesporu cenným ukazatelem duchovního myšlení tehdejší doby. Těchto relikvií se nám dochovalo nespočet nejen po celé Svaté říši římské, a proto je žádoucí pochopit smysl schraňování tak rozsáhlých sbírek svatých předmětů. Počátek uctívání relikvií tak sahá do raného středověku, kdy bylo obvyklé vkládat do chrámových pokladů právě ostatky svatých. „(...) *Během raného středověku se staly hlavní součástí chrámových pokladů ostatky apoštolů, mučedníků, vyznavačů a dalších světců, ukládané do drahocenných schránek. Jejich hromadění v chrámových pokladech bylo jednou z oficiálních forem uctívání svatých, které se ve vrcholném a pozdním středověku stalo masově rozšířeným druhem zbožnosti.*“¹⁰

Toto období bylo předurčeno již 4. stoletím, kdy křesťané začali budovat hřbitovní kaple pro oběti pronásledované Diokleciánem.¹¹ Jejich ostatky pak byly v 8. století přenášeny do kostelů v nově christianizovaných oblastech, především opatství merovejských a karlovských panovníků, kde byly uloženy do hrobů pod oltáři či chrámových pokladnic. Mimo ostatků světců se začaly uctívat tzv. sekundární relikvie neboli předměty, které se pojily s jejich životem. Často se jednalo o části oděvu, zbroje, liturgického náčiní či nástroje umučení. Manipulování s relikviemi usnadňovaly ochranné schránky, relikviáře, které se pro tento účel speciálně vyráběly. Výraz úcty ke světcům a také důležitost a jedinečnost relikvií se projevoval ve zdobení schránek, a to použitím drahých materiálů. Vznik mistrovského zlatnického řemesla tak pramení právě odtud. Je ovšem zajímavé, že přes uměleckou a materiální hodnotu relikviářů, se mnohdy nahrazovaly novými. „*V okamžicích nebezpečí byly zachraňovány především relikvie, nikoli jejich schránky, které z důvodu poškození, zastaralosti, změny dobového vkusu či liturgických potřeb byly nahrazovány novými, zhotovenými často z téhož stříbra či zlata a zdobenými týmiž*

---

¹⁰ KYZOUROVÁ 2012, 14.

¹¹ Pronásledování křesťanů ukončil až císař Konstantin I. roku 313 Ediktem milánským. Tento dokument toleroval svobodu vyznání víry, nikoli však zrovnoprávnění s náboženstvím římským.

*drahokamy a perlami. (...) Současná podoba každého chrámového pokladu je tak výslednicí řady období, která se různými způsoby promítala do jeho tehdejších podob.*¹²

Uctívání relikvií bylo později natolik nedílnou součástí běžného středověkého života, že docházelo k drahým obchodům ostatků či svatých předmětů, což mělo za následek i vysoký výskyt jejich falzifikátů.

Relikvie byly především určeny pro osobní duševní prožitek věřících, ale také jako symbol posvátnosti měly hluboký význam pro panovníka a jeho zemi. Relikvie tak zejména spojovaly síť posvátných měst, která byla předurčena ke vzniku panovnických center králů Svaté říše římské. Obzvlášť toto platilo pro horlivého shromažďovatele relikvií, císaře Karla IV. *„Zisky ostatků (...) byly ovšem jen částí až vášnivého Karlova usilování o získávání relikvií, přivážených na Karlštejn a do Prahy. Té měly zajisté propůjčit aureolu posvátného města, které se tak mělo vyrovnat nejsvětějším místům světa – Jeruzalému, Římu, Milánu, Trevíru a dalším. Tento nimbus posvátnosti měl nepochybně Prahu legitimovat k tomu, aby mohla být rezidenčním místem vladařů Svaté říše římské.*¹³

Tento duchovně-politický rozměr Karlovy moci v rámci Svaté říše římské a Zemí Koruny české dovršil akt vložení trnu z Kristovy koruny do koruny Svatováclavské. Relikviářová koruna nabyla svého duchovního významu i díky jejímu spočinutí na relikviářové bystě sv. Václava. Svoji hlubokou symbolikou a hodnotou měla zřejmě odkazovat na starší relikviářové koruny¹⁴ (nejen) francouzských králů, které byly opatřeny relikvií a drahými kameny.

Opatření relikvie spojené se smrtí Ježíše Krista mělo pro korunu nejen význam duchovního charakteru. Koruna relikviářová tak nabyla nejvyšší možné hodnoty, jejíž

---

¹² KYZOUROVÁ 2012, 14.

¹³ KUTHAN/ROYT 2011, 64.

¹⁴ Například francouzská koruna sv. Ludvíka, která byla zničena při Francouzské revoluci, dále koruna z Liége, kterou pravděpodobně nechal vyrobít tentýž Ludvík IX. Mezi tyto koruny můžeme zařadit také korunu z Namuru či korunu z Bambergu císaře Jindřicha II. nebo již zaniklou polskou korunu Boleslava I. Chrabrého. Svým způsobem lze polemizovat o zařazení do této skupiny i koruny Lombardské železné a její údajné relikvie z železného hřebu Ježíše Krista (dnes již je tato skutečnost vyvrácena a poukazuje se na mladší vznik materiálu).

legitimní ochrana byla stvrzena papežem. Rovněž tak splňovala praktický účel politické povahy, neboť klenot nemohl být nikým zastaven či ukraden.¹⁵

2.1.2 KORUNOVAČNÍ OBŘADY, RITUÁLY A ŘÁDY

Pojem *korunovace* je ve slovníku definován jako: „*slavnostní uvedení panovníka k moci obřadným a symbolickým posazením koruny na jeho hlavu, spojené v křesťanském světě (katolickém, evangelickém i pravoslavném) s pomazáním svatým olejem.*“¹⁶ Tento akt pomazání a přijetí koruny z rukou papeže byl zpravidla spojen s dalšími rituály během slavnostního obřadu mše svaté. Ty se často řídily starými korunovačními řády (např. německými, francouzskými).¹⁷

Propojení křesťanství s majestátem vladaře se váže již k události spojené s korunováním franckého krále Pipina Krátkého a jeho ženy roku 754, kteří dostali požehnání od papeže Štěpána III. Během tohoto obřadu byli pomazáni svatým olejem a korunováni. „*Pomazáním svatým olejem se panovníkům dostalo požehnání církve k výkonu jejich vlády a zároveň i jejich ochrany proti útokům nepřátel, které vzhledem k nedotknutelnosti pomazaného panovníka, byly pokládány za svatokrádežné.*“¹⁸

Christianizace¹⁹ evropských zemí v čele s panovníkem nahradila pohanský princip o božském původu vladaře a bylo nutné tuto zákonitost svým způsobem zaměnit. Posvátnost královské osobnosti byla formována představou svěřené a posvěcené moci skrze boží podstatu. Již zmiňované pomazání krále a královny bylo také pravděpodobně odkazem na židovský způsob svěcení králů v Izraeli, Egyptě či Mezopotámii.²⁰ „*Proto začaly být*

---

¹⁵ Například česká svatováclavská koruna si tímto aktem zajistila rovnocenné postavení se staršími relikviářovými korunami a stala se pokladem zaopatřeným, nezcizitelným. Viz kapitola: *Symbolika svatováclavské koruny*.

¹⁶ BUBEN 1994, 189.

¹⁷ Například český korunovační řád Karla IV. je specifický pro svoji kombinaci několika řádů – starého přemyslovského, potažmo německého a francouzského.

¹⁸ BUBEN 1994, 189.

¹⁹ Proces přijetí křesťanství.

²⁰ CIBULKA 1934, 6.

*vladařské koruny i tvarově přizpůsobovány požadavkům symboliky věčného života krále králů (rex regnum) Ježíše Krista.*²¹ Z toho důvodu byly často vyzdobeny kříži a liliemi.

Královský titul bylo zpravidla obtížné získat a jen třem evropským královstvím se to v rámci Svaté říše podařilo (království italské, burgundské a české).²² Výsadní postavení království bylo velmi důležité, mimo diplomatických a obchodních styků se tyto země staly centrem evropského kulturního a uměleckého dění. Uznání královských hodností uděloval císař nebo arcibiskup. Pro tak důležitou událost bylo nutné absolvovat proces korunovace, aby mohl být panovník legitimně uznán králem a jeho choť královnou.

Královský korunovační obřad probíhal v rámci mše svaté za účasti arcibiskupa nebo císaře, biskupů či dalších představitelů duchovenstva a lidu. Mše se řídila dle daného korunovačního řádu a obsahovala liturgické texty a modlitby určené k jednotlivým úkonům korunovačního rituálu (kázání, skrutinium, aklamace k lidu, posvěcení ad.). Následovala nejvýznamnější část ceremonie – pomazání svatým olejem, oblékání krále do korunovačního pláště, předání meče, prstenu, žezla a jablka (či jiných korunovačních insignií). Akt korunování proběhl požehnáním koruny krále, průvodem ke trůnu a usazením na trůn se slovy králova slibu k duchovenstvu a lidu. Královu korunovací záhy doprovázela korunovace královny, která byla již kratšího rozsahu. Započalo se požehnáním královny, jejím pomazáním svatým olejem, předáním korunovačního prstenu a požehnáním koruny královny a uvedením na trůn ke králi. Každý z jednotlivých kroků byl pečlivě prokládán specifickou modlitbou tak, jak stanovoval daný korunovační řád. Obvykle mše pokračovala podle daných zvyklostí.

Získání císařského titulu bylo pro krále ještě obtížnějším úkolem a často k tomu vedla dlouhá cesta neúspěšných diplomatických jednání. Pokud ke korunovací budoucího císaře Svaté říše římské mělo dojít, předcházela tomu nejprve korunovace na **římského krále v Cáchách**.

S odkazem na Karla Velikého se korunovační rituál odehrával nad jeho hrobem v cášské katedrále Panny Marie s použitím říšské nebo osobní koruny. Zvláštností obřadu bylo

---

²¹ BUBEN 1994, 189.

²² KUTHAN/ŠMIED 2009, 15.

panovníkovo usazení na trůn Karla Velikého, které bylo legitimním stvrzením vlády nově zvoleného římského krále a postupujícím krokem k získání císařské koruny. Panovníka čekala dlouhá korunovační cesta, která byla mimořádně nákladná. Během této cesty se někteří římsští králové zastavovali v Lombardii, aby dodrželi tradici korunování také lombardskou železnou korunou stejně tak, jak bylo zvykem u italských králů. **Císařský korunovační obřad** pak tradičně probíhal v římské bazilice sv. Petra podle císařského korunovačního řádu, který se téměř podobal obřadu královskému. Nejdůležitějším rituálem bylo pomazání svatým olejem a přijetí korunovačních říšských klenotů, zejména císařské koruny Svaté říše římské.

2.2 TYPOLOGIE KORUN VE ŠLECHTICKÉ TITULATUŘE

Abychom porozuměli povaze, významu a účelu jednotlivých korun, jak v hmotné, tak i symbolické rovině, je nutné chápat dané podobnosti a odlišnosti vyplývající ze šlechtické hodnostní titulatury. Podstata poslání a smysl korun vychází právě z této pevné hierarchie a napomáhá k objasnění otázky, proč jsou některé koruny již z principu hodnotnější než jiné a do jaké míry sehrávají důležitou úlohu na poli evropského středověkého dění.

Šlechtická titulatura měla komplikovaný vývoj a její rozdíly v rámci Evropy jsou dodnes značné. Základní rozdělení na vyšší šlechtu (panský stav) a nižší šlechtu (rytířský stav) později doplňovaly nové hodnosti, s kterými se vázaly nové odznaky, včetně korun. *„Oba stavy neznaly titulovou stupnici a rozdíly byly jen v osobním stáří nebo ve stáří rodů. Později začaly vznikat nové tituly, jejichž přejímání probíhalo v různých zemích diferencovaně a také v odlišných historických obdobích. Tak se postupně ustálily v podstatě dva základní systémy hierarchizace vyšší šlechty na evropském kontinentě.“*²³

---

²³ BUBEN 1994, 28.

Pokud se zaměříme na relativně dlouhé období vymezující bývalé státy Svaté říše římské, zaobíráme se třemi stupni titulatury vyšší šlechty, od nejnižšího titulu barona/baronky, dále hraběte/hraběnky, knížete/kněžny až po nejvyšší hodnost vévody/vévodkyně. Samostatně pak stojí titul krále/královny nebo císaře/císařovny, jež jsou nejvyššími představiteli politické moci a správy většího územního celku.

Již zmíněné šlechtické tituly žen vždy následují hodnost svého chotě, a to bezvýhradně po jejich sňatku. V případě knížecí, královské či císařské hodnosti je akt korunovace se všemi dílčími kroky korunovačního rituálu naprosto nezbytným prostředkem k získání kýžené hodnosti. Koruny, jako nejdůležitější symbol moci šlechty, jsou spjaty s dosaženou hodností a jejich význam se stupňuje s vyššími tituly. Užití drahých materiálů (zlato, drahokamy, perly atd.), hluboké náboženské symboliky nebo dokonce relikvií se bezesporu týká nejcennějších korun, jež souvisí s královskou a císařskou hodností. Slovník pojmů z dějin umění definuje korunu jako „*odznak panovnické moci v různé podobě, od antiky zlatý kruh, vzniklý z věnce vítěze a z diadému, později různě doplňovaný oblouky a hrotitými výběžky, kamarami, zdobenými kameny a perlami, doplněný posléze pokrývkou hlavy do podoby dnešní k. císařské, královské, vévodské, knížecí ad.*“²⁴

2.2.1 BARONSKÁ, HRABĚCÍ, KNÍŽECÍ KORUNA

Koruny nižších hodností barona a hraběte se v heraldice označují podobnými znaky, obroučkou s několika hrotitými výběžky (stěžekami), na jejichž vrcholcích jsou umístěny perly. **Baronská koruna** obsahuje dvanáct perel, viditelných je sedm. **Hraběcí koruna** se uvádí jako obroučka s devíti viditelnými perlami na stěžkách.

Knížecí koruna se pro svoji vysokou hodnost v rámci šlechtické titulatury odlišuje hranostajovým lemem a třemi viditelnými polooblouky osázenými perlami, na jejichž vrcholu pak spočívá říšské jablko. Je zajímavé, že se původně jednalo o čepici nebo klobouk v purpurové barvě.²⁵

---

²⁴ BLAŽÍČEK/KROPÁČEK 1991, 109.

²⁵ BUBEN 1994, 178.

2.2.2 VÉVODSKÁ, KRÁLOVSKÁ, CÍSAŘSKÁ KORUNA

U **vévodské** a **královské** koruny bylo do 15. století obvyklé zobrazovat zlatou obroučku bez oblouků. Hodnostní **vévodská koruna** například v německých zemích byla zobrazována jako „*purpurová čepice s hermelínovým lemem ve tvaru obloučků, někdy s hranostajovým ocáskem na vrcholu.*“²⁶

Královská koruna se v heraldice obecně zobrazovala již zmíněnou zlatou obroučkou bez navazujících oblouků. Obroučka byla obvykle vyobrazena s drahokamy a listovými (liliovými) výběžky v takzvané otevřené formě (typ otevřené královské koruny). Naopak o pozdějším typu uzavřené koruny můžeme hovořit v souvislosti s doplněním oblouků perlami, a vycházejících z pěti viditelných výběžků ve tvaru listu či lilie. V jejich centru je na vrcholu umístěno říšské jablko s křížkem. Toto schéma je využíváno, pokud dané království nepoužívá z jakéhokoli důvodu ve svých znacích svoji reálnou podobu koruny. Ve většině případů však každé království využívalo či nadále využívá svoji královskou korunu, „*zpravidla zasvěcenou národnímu patronu (světci).*“²⁷ Koruna se tak stala nejcenějším klenotem a neodmyslitelnou součástí korunovačních insignií, společně s jablkem, žezlem a dalšími vzácnými předměty a atributy majestátu.²⁸

Pozoruhodnou a podstatnou skutečností byl způsob označení státu ve vztahu ke Koruně. Koruna jako symbol královské moci, v čele se šlechtou a králem, tak zaštiťovala ochranu nad vymezeným územím.²⁹

Císařská hodnost je sice nejvyšším panovnickým titulem, avšak její difference od královské hodnosti je jen otázkou čestného titulu.³⁰ Obecně se v heraldice zobrazuje tvar **císařské** koruny s papežskou mitrou, na jejímž vrcholu se znázorňuje říšské jablko.

---

²⁶ BUBEN 1994, 381.

²⁷ Tamtéž, 195.

²⁸ Součástí korunovačních klenotů jsou také často relikviáře, meče, prsteny, pečete či části oděvů.

²⁹ Země Koruny české jsou příkladným vzorem, jak toto spojení za vlády Karla IV. fungovalo. Viz kapitola: *Symbolika svatováclavské koruny.*

³⁰ BUBEN 1994, 82.

Císařská koruna Svaté říše římské se však dochovala téměř nedotčená, znázorňuje se tedy v reálné podobě.

2.2.3 OSOBNÍ – RITUÁLNÍ KORUNY A JEJICH UCHOVÁVÁNÍ

Členění korun je možné i dle jejich odlišného použití. Jako osobní koruny vnímáme ty, které byly používány pravidelně k soukromým či všedním příležitostem. Často se jednalo o jednoduché čelenky bez komplikované výzdoby. Rituální koruny byly často ty, které sloužili panovníkům k jejich korunovaci. Klíčovým okamžikem bylo pomazání krále/císaře svátým olejem z rukou arcibiskupa/papeže. Tyto obřady měly obrovský význam a podoba koruny tomu tak nasvědčovala. Drahocenný klenot tak musel být chráněn a použit jen v případech velkých křesťanských svátků nebo při dalších korunovacích. Například v českých zemích „*český král může nosit korunu jen na největší svátky, kdy i císař nosí korunu (coronan et diema glorie) a ve dny sv. Václava a Vojtěcha*“.³¹

Je znám i případ korunovace na burgundského krále Karla IV. v Arles roku 1365, kdy nebyla použita korunovační insignie království. Karel IV. tehdy pravděpodobně použil svoji osobní korunu.³²

Ve středověku měli císaři a králové mnoho korun, ale většina z nich se nedochovala. Buď docházelo k jejich častým pokusům o odcizení anebo byly ničeny záměrně, protože představovaly vládu nepohodlného panovníka. Relikviářové koruny nebo koruny z relikviářových byst měly větší šanci na dochování, protože se považovaly za posvátné. Uchovávaly se v pečlivě střežených pokladnicích hradů či klášterů. Pokud bylo potřeba korunu opět použít ke korunovaci či jinému obřadu, převážely se v kožených pouzdrech a truhlách. „*Kožená pouzdra se zhotovovala pro uložení korun, které byly často, právě v zájmu snadnějšího transportu, rozebíratelné.*“³³ Dvě taková pouzdra nechal zhotovit císař Karel IV. pro korunu říšskou a českou svatováclavskou korunu.

---

³¹ CIBULKA 1934, 162.

³² Burgundskými králi byli zvoleni jen dva císaři (Karel IV. A Fridrich Barbarossa v roce 1178). To by zdůvodnilo, proč neexistovala speciální koruna ke korunovaci.

³³ KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 69.

3 | VÝZNAMNÉ KORUNY SVATÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ

Mnoho středověkých královských korun se nedochovalo, ať již byly ztraceny nebo úmyslně ničeny jako symboly panovnické moci i majestátu. Vzhledem k používaným drahým materiálům (zlata, stříbra a drahých kamenů) existovalo vysoké riziko jejich odcizení. „*Největší šanci na přežití měly odznaky královské moci, pokud byly určeny už za života nositelů k jinému účelu – třeba ke korunování relikviářové hlavy.*“³⁴ Ve Svaté říši římské se kromě takových korun zachovaly i koruny relikviářové, jež byly velmi dobře střeženy, pečlivě uschovány a použity jen k mimořádným slavnostním událostem. V této kapitole se blíže zaměřím na konkrétní dochované panovnické koruny významné svojí symbolikou a historickou úlohou v rámci oblasti Svaté říše římské.

3.1 LOMBARDSKÁ ŽELEZNÁ KORUNA

Nejstarší dochovanou královskou korunou v rámci evropského křesťanského prostoru je pravděpodobně koruna Langobardských králů [1], v současnosti uložená v bazilice svatého Jana Křtitele v Monze.

Lombardská koruna, zvaná železná, je typ otevřené královské koruny ve tvaru široké zdobené obroučky. Sestává ze dvou částí, které se dají datovat odlišně. Její důležitější částí je úzká kovová obroučka na vnitřní straně koruny. Dle legendy byla vyrobena z jednoho hřebu, kterým byl ukřižován Ježíš Kristus. Vzácné relikvie Ježíše Krista, včetně hřebů, byly přivezeny ve 4. století ze Svaté země do Itálie císařovnou Helenou, matkou Konstantina Velikého. Jeden z hřebů byl údajně vložen do čelenky či diadému. Koncem 6. století se dostal do rukou královny Theodelindy díky papeži Řehoři I. Velikému. Není zřejmé, v jaké podobě tuto relikvii královna obdržela, ale pravděpodobně pak nechala

---

³⁴ RADER 2017, 86.

ukovat obroučku k příležitosti královské korunovace jejího manžela Agilulfa Turínského konanou roku 591.³⁵

Vnější strana koruny je složena ze šesti větších zlatých dílů (spojenými malými panty), které jsou bohatě zdobeny tepanými květy, jejichž tvar připomíná kříž. Podoba tmavě zeleného emailu s florálním motivem kontrastně doplňuje pozadí těchto zlatých květů obklopených drahými kameny. „*Koruna, působivá svou harmonií barev i tvaru, je schránkou pašijového ostatku, který zdůrazňuje božský původ královské moci a zároveň vyjadřuje kontinuitu s Konstantinem Velikým i jeho matkou svatou Helenou.*“³⁶

Podrobné zkoumání³⁷ koruny v roce 1993 však zjistilo, že vnitřní obroučka je stříbrná a poukazuje na mladší původ materiálu, jenž neodpovídá době Ježíše Krista. Samotná zlatá koruna pochází z období 9. století a vzhledem k její malé velikosti (průměru 15 cm) je evidentní, že byla pozměněna odebráním dvou segmentů nebo sloužila jako koruna votivní nebo dámská. Svědčí o tom několik drobných neobjasněných otvorů uvnitř koruny. Bylo zvykem, aby se římstí králové na své korunovační císařské cestě nechali korunovat i insignií Langobardského království. První římský král Karel Veliký tuto tradici započal roku 800. „*Materiál koruny – železo – měl být výrazem toho, že si podmanil lombardské krále a jejich lid.*“³⁸ Ovšem pravidlem se korunovace lombardskou korunou nestala, protože ji často nepokládali za nutnou a císařská korunovace byla pro ně dostačující. Mezi korunovanými panovníky patřil samozřejmě i Karel IV. (1355), který následoval kroky a vážil si svých předchůdců Karla Velikého a Jindřicha VII. (1311), svého dědečka. Je však pravděpodobné, že všichni byli korunováni jinou, dnes již nedochovanou, železnou korunou.

---

³⁵ KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 108.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ STRAZZULLO, s. d.,

https://restaurars.altervista.org/i-fasti-di-una-volta-le-corone-delle-monarchie-decade/?fbclid=IwAR2JkJewZj_n_PU2h7nNYSUGcn_Pnru_kcJoc--ewShKwyuRluW0K8sO4,
vyhledáno 2. 7. 2021.

³⁸ KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 108.

1. Lombardská koruna, 5./9. st, Monza

3.2 KORUNA SVATÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ

Koruna Svaté říše římské nebo také koruna Karla Velikého [2] je jednou z nejvzácnějších korun celosvětového významu pro svoje výtvarné zpracování, použití materiálů, a především pro svůj ikonologický program.

Mezi historiky není shoda ohledně její konkrétní datace, ale s největší pravděpodobností se doba zhotovení váže ke korunovaci Oty I. Velikého císařem roku 962. Zlatnická práce je nejspíše dílem německých zlatníků z Porýní. Počátkem 11. století byl císařem Jindřichem II. přidán kříž na čelní stranu koruny. Z 11. století také pochází vysoká obloučková kamara na vrcholu koruny, která byla zhotovena či doupravena roku 1027 k příležitosti korunovace Konráda II. Dosvědčuje to latinský nápis z perel na zmiňovaném oblouku „*Chuodradus dei gratia romanorum imperator augustus*“ znamenající „*Konrád, římský císař z milosti boží*“.

Říšská zlatá koruna působí mohutným dojmem díky velkému množství použitých drahokamů (smaragdů, safírů, ametystů, rubínů), perel, zlatnické výzdoby a emailů. S veškerou výzdobou tak váží přes tři kilogramy. Skládá se z osmi velkých dílů, které tvoří

segmenty zakončené tvarem půlkruhu. Ty jsou střídavě zdobeny figurálními emailovými motivy s nápisy a deskami pouze zdobenými kameny a perlami. U přední a zadní desky je patrné jejich zvýraznění šířkou i výškou oproti bočním dílům.

Zhotovení osmi dílů není náhodné, tvoří tím půdorys osmiúhelníku a tím protínajících se dvou čtverců, jež mají představovat dvě města, nebeský Jeruzalém a Řím. Ve Zjevení Janově najdeme paralelu „*Město je vystaveno do čtverce: jeho délka je stejná jako šířka. Změřil to město, a bylo to dvanáct tisíc měr. Jeho délka, šířka i výška jsou stejné.*“³⁹ Tvar oktagonu odkazuje i na půdorys kaple Karla Velikého v Cáchách, jež je zase připodobněna byzantské bazilice San Vitale v Ravenně. Symbolika osmi segmentů se vykládá připodobněním příběhu Potopy ze Starého zákona, kdy osm lidí, jež přežili, uzavřelo novou Boží smlouvu.

2. Koruna Svaté říše římské, 10. st., Vídeň

---

³⁹ ZJ 21, 16, <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rev&no=21>, vyhledáno 9. 6. 2022.

Čtyři desky zdobené emailem vyobrazují Ježíše Krista a jednotlivé biblické postavy králů a proroků, které mají zobrazovat panovnické ctnosti. Král David představuje spravedlnost, král Šalamoun symbolizuje moudrost, prorok Izaiáš a král Ezechiáš znázorňují důvěru v Boha, mír a zákon. Motiv trůnícího Ježíše Krista s anděly doplňuje nápis „*Per me regas regnant*“, neboli „*Skrze mne vládnou králové*“. Teologický výklad je možné vztáhnout i na čelní díl koruny vyzdobený dvanácti drahými kameny, které reprezentují dvanáct apoštolů.⁴⁰ „Části tvořící pás koruny jsou celistvé, až na výjimky, kde je zlatý plech vyražen, aby mohlo světlo prostupovat a zvýraznit krásu cenných drahokamů.

Komplikovaná a promyšlená duchovní symbolika říšské koruny opět ukazuje na spojení světské moci, *impéria* a moci církevní, *sacerdotia*, kdy korunovaný císař Svaté říše římské zastupuje Krista na zemi. Tato idea plně korespondovala s průběhem korunovačních obřadů. „*Korunovace starobylou říšskou korunou byla spojena s velkolepými korunovačními průvody a církevními i profánními ceremoniemi. Základem korunovačního obřadu bylo pomazání a posvěcení panovníka a tomu byla přizpůsobena komplikovaná teologická výzdoba koruny, která měla vypovídat především o tom, že císař vládne ve jménu Krista.*“⁴¹

Od r. 1247 existují zmínky o jejím uložení v různých kláštorech, pokladnicích a hradech císařů (Limburk, Harzburk, Goslar, Hammerstein, Trifels, Waldburg, Krautheim, Kyburg nebo Karlštejn). V současnosti je vystavena v Císařské klenotnici/Schatzkammer ve Vídni v rámci stálé výstavy.

3.3 ŘÍMSKÁ KORUNA

Koruna římská, dnes již nacházející se na relikviářové bystě Karla Velikého v Cáchách, byla zhotovena před korunovaci Karla IV. na římského krále roku 1349. Karel IV. velmi uctíval svatořečeného Karla Velikého, zakladatele nové římské říše, a proto

---

⁴⁰ Také může odkazovat na text ZJ 21, 14: A hradby města byly postaveny na dvanácti základních kamenech a na nich bylo dvanáct jmen dvanácti apoštolů Beránkových.

⁴¹ KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 108.

věnoval tuto korunu jemu. Po korunovaci císařem Svaté říše římské nechal také zhotovit relikviářovou bystu pro relikvii lebky Karla Velikého [4], v návaznosti na korunu římskou, která na bystu přesně pasuje.⁴²

Tato koruna ze zlaceného stříbra pravděpodobně vznikla v pražském prostředí jako osobní koruna Karla IV. To mohou dosvědčovat četná výtvarná vyobrazení císaře s touto korunou. Jedná se například o nástěnné malby na Karlštejně (cca 1350), v misálu Jana ze Středy z roku 1364, na votivní desce Jana Očka z Vlašimi [3] a mozaice s Posledním soudem na Zlaté bráně katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha i v kapli sv. Václava tamtéž (kolem roku 1370).⁴³ Je evidentní, že výtvarní umělci věděli o přesné podobě koruny, aby docílili

3. Detail votivní desky Jana Očka z Vlašimi, Karel IV. s římskou korunou, 2. pol. 14. st., Praha

---

⁴² Zde můžeme pozorovat paralelu s relikviářovou bystou (rovněž s relikvií lebky) sv. Václava. Karel věnoval korunovačnímu kostelu v Praze českou královskou korunu spočívající na bystě českého patrona sv. Václava. Korunovačnímu kostelu v Cáchách věnoval korunu římských králů spočívající na bystě patrona Svaté říše římské, Karla Velikého. KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 111.

⁴³ Tamtéž.

obdobných detailů. I z tohoto důvodu můžeme uvažovat o častém nošení koruny. „*O jejím používání při korunovačních obřadech svědčí i otvory po stranách diadému sloužící k upevnění kovových závěsných ozdob (pendilií).*“⁴⁴

Vzhled římské koruny připomíná svým tvarem kombinaci korun říšské a české královské. Liliové listy na obroučce se značně podobají Svatováclavské koruně, avšak v případě římské koruny jsou doplněny menšími listy. Způsob osazení kamenů pomocí kalíškovitých osaznů s krapkami je také obdobný u Svatováclavské koruny. Oproti císařské koruně, kde jsou drahokamy celkově zhuštěny do jedné roviny, tady vybočují samostatně do prostoru a tvoří jeden celek. Inspirací vysokého oblouku s křížem byla právě koruna Svaté říše římské, aby mohla pojmout císařskou mitru tak, jak je zobrazeno na ostatkových výjevech v Mariánském kostele na Karlštejně.

Součástí obroučky jsou unikátní antické kameje a gemy [5], které poukazují na „*vla-dařskou tradici antického Říma, na velkého vojevůdce a politika Julia Caesara, který dal titulární jméno pozdějším římským panovníkům (caesar = císař), a prvního římského císaře Augusta, k nimž se Karel Veliký, jakož i jeho nástupci na trůně zaalpské Svaté říše římské, programově hlásili.*“⁴⁵

---

⁴⁴ FAJT/HÖRSCH 2017, 364.

⁴⁵ Tamtéž.

4. Koruna z relikviářové bysty, 14. st., Cáchy

5. Římská koruna, detail, před 1349, Cáchy

4 | ČESKÉ KRÁLOVSKÉ KORUNY

Význam českých královských korun je pro české země nesporný. Získáním královského titulu, byť zprvu nedědičně, se podařilo dostat České království do popředí evropského kulturního a duchovně-politického dění. Důležitost královské hodnosti dokazuje i fakt, že existovala jen tři království ve Svaté říši římské; „*Arelat, ,italské‘, jehož železnou lombardskou korunou bývali korunováni vladaři Říše, a konečně království české.*“⁴⁶

---

⁴⁶ KUTHAN/ŠMIED 2009, 15.

Koruny jako odznaky královské moci tak musely reprezentovat panovníky i díky jejich vysoké výtvarné kvalitě; ať už hovoříme o prvních českých královských korunách Přemyslovců, Svatováclavské koruně nebo korunách královen.

První český král Vratislav II. byl korunován roku 1085 (císař Jindřich IV. mu na hlavu vložil korunu v Mohuči, v Praze arcibiskup Egilbert). O podobě koruny nemáme tušení, symbolické zobrazení koruny lze rozeznat na Vratislavových denárech. Do té doby knížata pravděpodobně nosila knížecí čepce či osobní čelenky. U druhého českého krále Vladislava II. proběhla korunovace roku 1158, kdy mu císař Friedrich Barbarossa v Řezně a později v Miláně vložil na hlavu korunu. Dochoval se důležitý dokument dokazující legitimitu tohoto aktu. Jedná se o listinu císaře Friedricha Barbarossy, jež potvrdila knížeti Vladislavovi II. právo nosit o význačných svátcích na hlavě zlatou obroučku. „(...) Vladislavovi, jasnému a přestačnému knížeti českému, pro vynikající zásluhy služeb a oddanosti, jak jeho, tak i všech Čechů, odznak důstojnosti, kterým jeho děd a ostatní předkové jeho, knížata česká, přízní císařské Výsosti nad ostatní knížata vynikali, totiž čelenku, nositi povolili (...). český kníže Vladislav směl nositi čelenku v ty časy, kdy my nosíme korunu a odznak slávy, totiž o Narození Páně o Velikonocích a o letnicích, a nadto o svátku svatého Václava a svatého Vojtěcha, protože celé Čechy kvůli svým ochráncům ty svátky s větší úctou a slávou světi.“⁴⁷

Obratnou politikou Přemysla Otakara I. čeští panovníci docílili královského dědičného titulu díky Zlaté bule sicilské z roku 1212. Není známo, jaké koruny Přemyslovci používali ke svým korunovacím. Ale u Přemysla Otakara II. se nabízí jasnější představa o jejich podobě díky koruně, s kterou byl pohřben. Tato pohřební koruna [6] se skládá z osmi segmentů celistvých plátů zlaceného stříbra zakončenými liliovými listy v kombinaci s kříží. Uprostřed se kříží kamary, které drží tvar a korunu uzavírají. Na čelní části se vyjímá latinský nápis „*HEC SVNT OSSA OTAKARI INCLITI REGIS BOHEMIE QUINTI (Toto jsou kosti Otakara vznešeného, pátého krále českého)*“.⁴⁸ Tvar liliové koruny je patrný i na

---

⁴⁷ KUTHAN/ŠMIED 2009, 15.

⁴⁸ KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 30.

pečeti Přemysla Otakara I.⁴⁹, což by odpovídalo i podobě této funerální koruny ze 13. st.⁵⁰ Další inspirací pro pozdější Svatováclavskou korunu mohla být i koruna vyobrazená na pražském groši Václava II., kde jsou opět jednoznačně viditelné liliové listy na čelence.

6. Pohřební koruna Přemysla Otakara II., 1296, Praha

4.1 SVATOVÁCLAVSKÁ KORUNA

„Do jejího tvaru i obsahu vtělil Karel nejen nesmírné osobní vlastnictví, sestávající ze zlata, perel a drahokamů, ale i složitý symbolický význam. Dal v ní zkombinovat podobu starší české koruny královské z počátku 13. století, (...) a do křížku vložil trn Kristovy koruny“⁵¹

Svatováclavská koruna z roku 1346 představuje nejstarší dochovanou památku zlatnictví z doby Karlovy. Je velmi vzácnou památkou pro svoje umělecké zpracování a také pro svůj význam. Po vzoru francouzských králů touto relikvií proměnil korunu

---

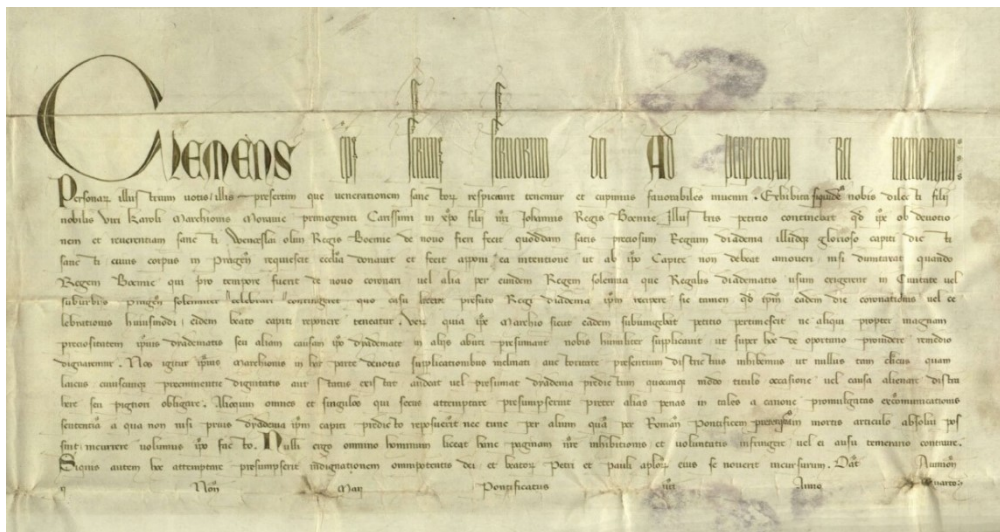
⁴⁹ KUTHAN/ŠMIED 2009, 204.

⁵⁰ Podobnost koruny můžeme shledat také u pozdější funerální koruny Rudolfa I. Habsburského.

⁵¹ POCHE 1984, 456.

v ostatkovou, relikviářovou, která symbolizovala královu moc posvěcenou Kristem (panovník se stává zástupcem Krista na zemi). Tak důležitý symbol královi moci bylo třeba zaopatřit, proto na žádost Karla IV. vydal papež Klement v Avignonu listinu [7] na ochranu koruny. O rok později roku 1347 byla poprvé použita ke korunovaci.

7. Listina papeže Klimenta VI., který zakazuje pod trestem exkomunikace zcizit nebo zastavovat nově zhotovenou korunu svatováclavskou, 6. května 1346, detail

Základem koruny je čtyřdílná plochá členka ze zlata spojená dílci, které jsou zavřeny liliemi. Jednotlivé dílce jsou pokryty perlami a drahými kameny (modrými safíry, vínovými spinely, zelenými smaragdy, červenými rubíny, jedním rubelitem a jedním akvamarínem) a jsou spojeny zlatými páskami, které tvoří oblouk koruny, tzv. kamary.⁵² Tento typ kamar je právě připodobněn české koruně ze 13. století, kterou byl pravděpodobně Karel IV. inspirován. Téměř s určitostí můžeme hovořit o zjevné a cílené nápodobě starší přemyslovské koruny. Vzhledem k dobovým výtvarným tendencím jiných zahraničních královských korun, které byly řemeslně komplikovanější a dekorativnější, u Svatováclavské koruny převládá střídmost, a nadčasová jednoduchost klenoty. I tvar lilí lze porovnat s pohřebními korunami Přemysla Otakara II. a Rudolfa I. Habsburského.

⁵² KUTHAN/ROYT 2011, 325.

Dle dokumentů se dozvídáme o několika klenotnických úpravách svatováclavské koruny. „Podle rozdílu v popisech inventářů svatovítského pokladu z roku 1355 a 1387 prováděla už v době Karlově určitou klenotnickou úpravu. Na kamarách byly osazeny čtyři pásky ženské, drahokamy osazené čelenky, rozmnoženy a přesazeny drahokamy, což je na diadémě jasně patrné na způsobu jejich zasazení. Spočívají v nálevkovitých kuželovitých či jehlancových osazeních, odsazujících drahokam od plochy jím zdobeného předmětu a umocňujících izolací jako vzácnost i barevný účín.“⁵³ Tento způsob zasazování drahokamů se zrodil ve Francii a v době Karla IV. se stal typickým pro českou zlatnickou práci. Setkáváme se s ním také například na římské koruně, která je součástí bysty Karla Velikého v Cáchách.⁵⁴

Nejvýznamnější částí klenotu trnu z Kristovy koruny, jenž byl vložen do světle modré safírové kameje zasazené do zlatého křížku⁵⁵ na vrcholu koruny [8]. Na kameji je vyrytý motiv Ukřižování Ježíše Krista a je s největší pravděpodobností starší než koruna⁵⁶.

---

⁵³ POCHE 1984, 456.

⁵⁴ Tamtéž, 458.

⁵⁵ Na křížku je vyrytý nápis *Hic est spina de corona Domini; Zde je trn z koruny Páně*. BUBEN 1994, 196.

⁵⁶ Vzhledem k vysoké tvrdosti safírů, reliéf musel být vybroušen diamantovým práškem, což je technicky velmi složité. KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 32.

8. Svatováclavská koruna, detail křížku s kamejí, 1346

4.1.1 SYMBOLIKA SVATOVÁCLAVSKÉ KORUNY

Umělecké tendence doby Karla IV. ovlivňovala zejména církev, která rozšiřovala působení s nově uváděnými řeholemi do zakládajících městských far či velkých klášterních komplexů na venkově. Veškeré sakrální prostory bylo třeba vybavit, což Karel IV. velmi podporoval.⁵⁷ Architekturu doplňovaly nástěnné malby, deskové obrazy, kamenické a zlatnické práce vysoké kvality. Vliv francouzského dvora, kde Karel IV. vyrůstal je nesporný – inspirace dvorským uměním a snaha o politickou reprezentaci skrze umění pramení jednoznačně z francouzského a (také italského) prostředí.

---

⁵⁷ POCHE 1984, 441.

Důraz na zakládání zlatnických cechů, kvalitní řemeslné zlatnické práci a tvorbu relikviářů nabylo důležitosti v souvislosti s kultem relikvií. S velkou úctou shromažďoval ostatky svatých, které byly součástí chrámových pokladů v Praze a na Karlštejně. „*Velké množství těchto předmětů je spjato s úctou ke světcům a k relikviím. Soubor ostatků, které Karel IV. ukládal do vzácných relikviářů, je skutečně mimořádný.*“⁵⁸ Systematické Karlovo shromažďování relikvií bylo především ovlivněno prvními Přemyslovci, kteří vlastnili řadu cenných relikvií a začali budovat chrámový poklad. Jedna z prvních vzácných relikvií se pojí se sv. Václavem, který od krále Jindřicha Ptáčníka obdržel darem ostatek sv. Víta, který byl důležitým a vzácným prvkem určeným pro tehdejší kostel sv. Víta. „*Kult svatého Víta zavedl v Čechách sám kníže Václav, kterému císař Jindřich věnoval Vítovo rámeč. Proto je hlavní pražský chrám zasvěcen sv. Vítu, a proto má tento světec výsadní postavení mezi českými patrony.*“⁵⁹

Dle dochovaných inventářů se dozvídáme o mnohých relikviářích z dob Přemyslovců, které se však do dnešní doby nedochovaly. Vladislav II. například rozšířil poklad o relikvie sv. Mořice, Prokopa a dalších světců. Přemysl Otakar II., zase získal od francouzského krále Ludvíka IX. trn z Kristovy koruny, hlavu sv. Markéty a nechal vyrobit zlatý kříž s ostatky sv. Kříže, „*který se řadí mezi nejvýznamnější památky evropského zlatnictví 13. století.*“⁶⁰

K největšímu rozmachu chrámového pokladu a relikvií ovšem došlo za vlády Karla IV., přestože předchozí panovníci shromáždili velké množství těchto předmětů. Také díky francouzskému zázemí byl vychován k úctě ostatků svatých a věřil v jejich magickou moc. Císař proto vykonával časté návštěvy míst, kde byly relikvie svatých uctívány. Mnohé z nich obdržel darem a pořizoval pro ně drahé relikviáře, které tvoří důležitou kapitolu uměleckého řemesla zlatnictví. Kult ostatků tak prostupoval veškerou činností císaře a lze mluvit nejen o shromažďování ostatků svatých, ale také o relikviích, které připomínaly umučení Ježíše Krista, zvláštním a pravděpodobně nejdůležitějším odvětvím jsou pak relikviářové kříže, staurotéky, které obsahují části sv. Kříže.

---

⁵⁸ <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/118390>, vyhledáno 2. 7. 2021.

⁵⁹ <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/118390>, vyhledáno 2. 7. 2021.

⁶⁰ POCHÉ 1984, 443.

Karel IV. choval nesmírnou úctu k světcům, obzvláště si vážil nejen českých zemských patronů (sv. Vít, sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Zikmund, sv. Ludmila, sv. Prokop, sv. Cyril a sv. Metoděj, sv. Anežka, sv. Jeroným ad.), ale i evropských panovníků (Konstantin Veliký, Karel Veliký). Je zřejmé, že Karel IV. dbal na uměleckou kvalitu prováděných relikviářů, které uchovávaly ostatky svatých. „*Pro zlatnictví a klenotnické práce zřídil na svém dvoře dílnu, v níž vzájemně soutěžili domácí i cizí umělci, po roce 1356 nepochybně za účasti Parlěrovy. Mezi úctou k patronu Čech sv. Václavu a patronu říše Karlu Velikému, společným patronům císařovým (později i sv. Zikmundu), oscilovaly jeho projevy politickónáboženské horlivosti, které ve zlatnickém díle našly i nejstarší pozoruhodné zhmotnění.*“⁶¹

S císařem Karlem IV. a kultem shromažďování relikvií se neodmyslitelně pojí i Svátek ostatků a vystavování vzácných předmětů říšského pokladu na Dobyčím trhu (dnešním Karlově náměstí). Podle kroniky Beneše Krabice z Weitmile se císař pravděpodobně podílel na sestavení řádu a obřadu uctívání svatých ostatků.⁶² Vystavení takto drahocenných předmětů vedlo k frekventovaným náboženským poutím, které posílily význam Prahy jako císařského města. „*Svátostiny byly v Praze veřejně ukazovány, a to s nebývalou okázalostí. Toto velkolepé představení mělo demonstrovat, že Praze patří významné místo mezi všemi ‚svatými‘ městy křesťanského světa. A také, že těmito svátostinami je posvěcena a legitimizována pozemská moc jejich držitele – Karla IV. a jeho rodu.*“⁶³ Zajímavou skutečností je také vydání odpustků pro poutníky za svátostinami Svaté říše římské, které byly schváleny bulou papeže Inocence VI. roku 1354.⁶⁴

Veškerá duchovní a politická činnost císaře Karla IV. se promítla do několika symbolických rovin koruny sv. Václava. Promyšleným programem tak Karel IV. navázal na tradici svých Přemyslovských předků, kterých si nesmírně vážil a nově zhotovenou královskou korunu věnoval patronovi českých zemí. Kontinuita s přemyslovským rodem se

---

⁶¹ POCHÉ 1984, 456.

⁶² KUTHAN/ROYT 2011, 42.

⁶³ Tamtéž, 579.

⁶⁴ Tamtéž, 570.

značí i ve výtvarném pojetí královské koruny, jež navázala na starší koruny, s liliovými listy. Význam svatováclavské koruny také souvisí s názvem země, kdy spojení Česká koruna se běžně užívalo ve smyslu státního útvaru.

Vydanými listinami Karla IV. ze 7. 4. 1348 se ustanovila podoba *zemí Koruny české*, ke kterým spadalo Království české, Markrabství moravské, slezská knížectví, Horní a Dolní Lužice, později také Braniborsko.

4.1.2 KORUNOVACE A KORUNOVAČNÍ ŘÁD KARLA IV.

Císař Karel IV. získal během svého vladařského života čtyři hodnosti královské. Korunován byl nejdříve na římského krále v Bonnu roku 1346, rok před korunovaci na krále českého. Tato korunovace však nebyla legitimní, neboť Karel IV. neusedl na trůn Karla Velikého v Cáchách a celý proces musel být znovu zopakován roku 1349. Následujícího dne proběhl korunovační obřad i jeho choti, Anny Falcké. Italským králem se stal po korunovaci Lombardskou korunou při své cestě za císařskou korunovaci. Korunu Svaté říše římské získal Karel již s předstihem roku 1350 z Mnichova a o pět let později byl korunován v Římě na císaře a Anna Svídnická na císařovnu. Roku 1365 Karel IV. získal v Arles i korunu burgundského království.

Karlova snaha o sepsání nového korunovačního řádu pramenila ze znalosti řádu francouzského i německého. Starší přemyslovský korunovační řád vycházel právě z germánského. Doplněním a obměnou přemyslovského řádu o nové prvky inspirovanými francouzským korunovačním řádem, tak vytvořil novou podobu těchto obřadů. Podstata a obsah původní verze zůstala zachována. Hlavní myšlenkou takového rituálu nadále zůstalo pomazání svatým olejem a vsazení koruny na panovníkovu hlavu, oproti francouzskému, kde se pomazání vykonávalo křížem. Z francouzských rituálů Karel IV. hlavně převzal některé modlitby. Podoba české korunovační mše si ponechala několik českých specifických zvyklostí (například slavnostní průvod na Vyšehrad a dále ke sv. Vítu, až do

královny ložnice).⁶⁵ Výraznou českou zvyklostí byla také přítomnost abatyše z kláštera sv. Jiří při korunovaci královny.

4.2 KORUNY KRÁLOVEN

KORUNA PRINCEZNY BLANKY TZV. KORUNA ČESKÁ

Ke klenotům mimořádné kvality gotického řemesla jistě patří dámská koruna českého původu. Má se za to, že byla vyrobena pro dceru Karla IV., Annu Lucemburskou. O této koruně [9] se hovoří jako o nejstarší dochované královské koruně v Anglii, a to díky věnu k příležitosti sňatku Anny Lucemburské s anglickým králem Richardem II. a jejím přesunutím.⁶⁶

Datuje se do doby po roce 1370, je vyrobena ze zlata a tvořena množstvím drobných drahokamů a perel, které jsou osazeny na vysokých úzkých dílech vyběhávajících z čelenky. Na vrcholu každého „stonku“ jsou umístěny lilie. Její tvar je velmi subtilní a dekorativní i díky výběru světle modrých safírů, červených rubínů a několika zelených smaragdů. Drahokamy na liliových listech připomínají tvar kříže a svým způsobem velmi připomínají tvar svatováclavské koruny. Koruna propojuje tak význam mariánský (lilie jako symbol duchovní čistoty a Přemyslovců.

V současné době se koruna nachází v Mnichově, kam byla přenesena princeznou Blankou, dcerou Jindřicha IV., nástupcem Richarda II.

KORUNA Z POKLADU ZE SLEZSKÉ STŘEDY

Druhou, naprosto unikátní a zcela odlišnou dámskou korunou, je tato otevřená královská koruna s figurami orlů střídajícími se s florálními ornamenty [10]. Byla nalezena v relativně nedávné době (v roce 1988) společně s dalšími cennými předměty z pokladu.

---

⁶⁵ CIBULKA 1934, 158.

⁶⁶ POCHE 1984, 464.

Datuje se do doby poloviny 14. století podle nalezených mincí, které také poukazují na český původ koruny. Vzhledem k jejímu nálezu v židovské čtvrti ve Vratislavi se usuzuje, že byl celý poklad prodán či zastaven u židovských obchodníků Janem Lucemburským nebo Karlem IV. Dvorský kancléř Jan ze Středy totiž působil ve Slezské Středě jako kněz a mohl celý proces zprostředkovat. To by znamenalo, že koruna mohla patřit Elišce Přemyslovně, Elišce Rejčce anebo Blance z Valois. Na základě námětu orlů, jež drží v zobáčích kroužky – zásnubní prsteny, mohla být koruna svatebním darem.⁶⁷

9. Koruna princezny Blanky, tzv. koruna česká, po 1370, Mníchov

10. Koruna z pokladu ze Slezské Středy, pol. 14. st., Vratislav

---

⁶⁷ BENEŠOVSKÁ 2010, 554.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce si klade za cíl přiblížit téma panovnických středověkých korun, v kontextu zemí Svaté říše římské od nástupu císaře Karla I. Velikého na trůn po závěr vlády císaře Karla IV. Lucemburského.

V první části se práce v obecné rovině zaměřuje na symboliku korun ve středověku a jejich smyslu užívání od počátku obnovené Říše římské a rozpadu západního a východního impéria. Díky pevnému vztahu panovnické a církevní moci je kladen důraz na propojení křesťanského a duchovního přesahu majestátu krále či císaře. V této souvislosti jsou koruny představeny nejen jako hmotné klenoty vysoké umělecké kvality, ale věčné symboly až transcendentální povahy nesmírně hlubokého významu. Z toho důvodu se práce věnuje kultu relikvií, potažmo smyslu relikviářových korun a jejich vlivu na umělecké řemeslo. Dále je rozebrán koncept korunovačních obřadů a dílčích rituálů běžných při královských a císařských korunovacích na základě korunovačních řádů.

Druhá část věnuje pozornost vybraným dochovaným korunám Svaté říše římské a jejich výkladu v kulturněhistorických či výtvarných souvislostech.

Třetí a finální část se zabývá pouze českými královskými korunami, včetně korun královen, z nichž nejzásadnější svatováclavskou korunu podrobněji rozebírá ve vztahu ke Karlovi IV. a jeho shromažďování svatých ostatků. Práce zdůrazňuje značný vliv tohoto panovníka jako zbožného vládce, obdivovatele výtvarného umění a obratného diplomata v rámci evropské středověké kultury.

Téma panovnických korun představuje mnoho pohledů, jak k jejich studiu přistupovat. Z mého pohledu se nabízí výběr ikonologické významové roviny, na jejímž základě mohu přiblížit důležitost těchto klenotů jako symbolů křesťanské Evropy. Na základě tohoto určení bylo možné lépe zodpovědět na otázku, jakou úlohu koruny ve Svaté říši římské sehrávají a z jakého důvodu jsou některé koruny již z principu hodnotnější než jiné.

Publikované studentské práce pojednávající o zlatnických technikách a materiálech téma pokrývají, proto jsem se snažila o jiný způsob zkoumání.

Závěrem je nutno říci, že téma středověkých panovnických korun je skutečně obsáhlé. Vzhledem k omezenému rozsahu bakalářské práce bylo nutné zúžit téma do přijatelného formátu. Z práce je tedy patrné, že jsem přistupovala k jednotlivým kapitolám z kulturněhistorického pohledu a upustila jsem od technických rozborů a analýz jednotlivých materiálů či technik.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

1. **Lombardská koruna**, 5./9. století, zlato, stříbro, drahokamy, email, poklad katedrály sv. Jana Křtitele v Monze (Museo e Tesoro del Duomo do Monza)
Reprodukce z: KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 109
2. **Koruna Svaté říše římské**, 10./11. st., zlato, drahokamy, perly, Kunsthistorishes Museum – Weltliche Schatzkammer, Vídeň
Foto:
<https://i.pinimg.com/564x/a1/15/3e/a1153e930f9ab3ff393e2adf41af1aa8.jpg>,
vyhledáno 14. 6. 2022
3. **Detail votivního desky Jana Očka z Vlašimi**, Karel IV. se římskou korunou, před 1371, tempera na jedlovém dřevě
Foto: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_84/zoom,
vyhledáno 14. 6. 2022
4. **Koruna z relikviářové bysty Karla Velikého**, před 1349, zlacené stříbro, drahé kameny, perly, gemy a kameje, Domkapitel Aachen, Domshatzkammer, Cáchy
Fotoreprodukce z: KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 112
5. **Římská koruna**, detail, před 1349, zlacené stříbro, drahé kameny, perly, gemy a kameje, Domkapitel Aachen, Domshatzkammer, Cáchy
Fotoreprodukce z: FAJT/HÖRSCH 2017, 365

6. **Pohřební koruna Přemysla Otakara II.**, 1296, zlacené stříbro, Sbírký Pražského hradu, Praha

Fotoreprodukce: KYZOUROVÁ/VLNAS 2016, 30

7. **Listina ze 14. století**, přední strana, detail <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/278a/charter>, vyhledáno 12. 6. 2022

8. **Svatováclavská koruna**, detail křížku s kamejí, zlato, drahokamy, před 1346, reliéf kameje kolem roku 1200?

Fotoreprodukce z: KUTHAN/ROYT 2016

9. **Koruna princezny Blanky**, tzv. koruna česká, po 1370, zlato, drahokamy, perly, email, Schatzkammer der Residenz, Mnichov

Foto: <https://cestipanovnici.estranky.cz/img/picture/262/koruna-kralovny-blanky-a-anny.jpg>, vyhledáno 14. 6. 2022

10. **Koruna z pokladu ze Slezské Středy**, začátek pol. 14. st, zlato, drahokamy, perly, email, Muzeum Narodowe, Vratislav

Foto: <https://plus.rozhlas.cz/komu-patrila-korunka-z-pokladu-ze-slezske-stredy-6646200#&gid=1&pid=28>, vyhledáno 14. 6. 2022

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

BAUCH 2017 — Martin BAUCH: Zbožný vládce. Uctívání svatých a ostentativní zbožnost jako prostředek upevnění moci a posílení legitimacy vlády. In: FAJT/HÖRSCH 2017, 79–83

BARTLOVÁ/BOBKOVÁ — Milena BARTLOVÁ / Lenka BOBKOVÁ: Velké dějiny zemí Koruny České. Svazek IVb 1310-1402. Praha 2003

BAUEROVÁ/BAUER 1993 — Anna BAUEROVÁ / Jaroslav BAUER: Tajemství chrámových pokladů. Vimperk 1993

BENEŠOVSKÁ 2010 — Klára BENEŠOVSKÁ (ed.): Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský - 1310. Praha 2010

BLÁHOVÁ 1987 — Marie BLÁHOVÁ (et al.): Kroniky doby Karla IV. Praha 1987

BLAŽÍČEK/KROPÁČEK 1991 — Oldřich J. BLAŽÍČEK / Jiří KROPÁČEK: Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění. Praha 1991

BUBEN 1994 — Milan BUBEN: Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie. Praha 1994

CIBULKA 1934 — Josef CIBULKA: Český řád korunovační a jeho původ. Praha 1934

DČVU I/II — Dějiny českého výtvarného umění I/II. Jaroslav PEŠINA / Emanuel POCHE (ed.). Praha 1984

DUBSKÁ 2003 — Gabriela DUBSKÁ / kolektiv autorů: Příběh Pražského hradu. Praha 2003

FAJT 2003 — Jiří FAJT (ed.): Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba. Praha 2003

FAJT 2006 — Jiří FAJT: Karel IV. Císař z boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437. Praha 2006

- FAJT/HÖRSCH 2017 — Jiří FAJT (ed.) / Markus HÖRSCH (ed.): Císař Karel IV. 1316–2016. Praha 2017
- FAJT/ROYT 1997 — Jiří FAJT / Jan ROYT: Dvorní malíř císaře Karla IV. Umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna. Praha 1997
- GRIMME 1957 — Ernst Günther GRIMME: Aachener Goldschmiedekunst im Mittelalter. Von Karl dem Grossen bis zu Karl V. Köln 1957
- CHYTIL/PODLAHA/VRBA 1912 — Karel CHYTIL / Antonín PODLAHA / Karel VRBA: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do polovice XIX. století. Král. hlavní město Praha: Hradčany. III, Korunovační klenoty království Českého. Praha 1912
- KAREL IV., b. d. — KAREL IV.: Vita Caroli. Vlastní životopis. Překlad Jakub Pavel. Praha 2015
- KAVKA 2002 — František KAVKA: 5.4. 1355 – Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské. Praha 2002
- KODIŠOVÁ 2019 — Lucie KODIŠOVÁ: Materiály ke zlatnictví na dvoře Karla IV.: zlatnické práce v zahraničí. (disertační práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2019
- KOVÁČ 2009 — Peter KOVÁČ (et al.): Kristova trnová koruna: Paříž, Sainte-Chapelle a dvorské umění svatého Ludvíka. Praha 2009
- KUTHAN 2010 — Jiří KUTHAN / kolektiv autorů: Dílo knížat a králů z rodu Přemyslovců. Praha 2018
- KUTHAN 2010 — Jiří KUTHAN: Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první – Král a šlechta. Praha 2010
- KUTHAN/ROYT 2011 — Jiří KUTHAN / Jan ROYT: Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů. Praha 2011
- KUTHAN/ROYT 2016 — Jiří KUTHAN / Jan ROYT: Karel IV. Císař a český král – vizionář a zakladatel. Praha 2016
- KUTHAN/ŠMIED 2009 — Jiří KUTHAN / Miroslav ŠMIED: Korunovační řád českých králů. Praha 2009
- KYZOUROVÁ 2012 — Ivana KYZOUROVÁ (ed.): Svatovítský poklad. Katalog stálé výstavy v kapli sv. Kříže na Pražském hradě. Praha 2012

KYZOUROVÁ/VLNAS 2016 — Ivana KYZOUROVÁ / Vít VLNAS (eds): Žezlo a koruna. Karel IV. a české královské korunovace = The sceptre and the crown: Charles IV and Bohemian royal coronations. Praha 2016

OPATRNÝ 2016 — Martin OPATRNÝ: Svatovítský poklad. Praha 2016

OTAVSKÝ 1992 — Karel OTAVSKÝ: Die Sankt Wenzelskrone im Prager Domschatz und die Frage der Kunstauffassung am Hofe Kaiser Karls IV. Bern 1992

OTAVSKÝ 2003 — Karel OTAVSKÝ: K relikviím vlastněným císařem Karlem IV., k jejich uctívání a jejich schránkám. In: FAJT 2003. 392–398

OTAVSKÝ 2006 — Karel OTAVSKÝ: Svatováclavská koruna. In: FAJT 2006, 92–95

OTAVSKÝ 2017 — Karel OTAVSKÝ: Zlatnické umění v panovnické praxi císaře Karla IV. In: FAJT/HÖRSCH 2017, 149–161

PODLAHA/HILBERT 1903 — Antonín PODLAHA / Kamil HILBERT: Metropolitní chrám sv. Víta v Praze. Praha 1903

POCHE 1983 — Emanuel POCHE (et al.): Praha středověká. Čtvero knih o Praze. Architektura, sochařství, malířství, umělecké řemeslo. Praha 1983

POCHE 1984 — Emanuel POCHE: Umělecká řemesla gotické doby. In: DČVU I/1, 440–496

RADA 2002 — Ivan RADA / kolektiv autorů: Dějiny země Koruny české. Praha 2002

RADER 2017 — Olaf B. RADER: Collector coronarum. Karel IV. jako sběratel korun. In: FAJT/HÖRSCH 2017, 86–91

SKÝBOVÁ 1982 — Anna SKÝBOVÁ: České královské korunovační klenoty. Praha 1982

STEHLÍKOVÁ 2017 — Dana STEHLÍKOVÁ: Poklad cechu zlatníků v Praze. In: FAJT/HÖRSCH 2017, 163–167

ŠITTLER/PODLAHA 1903 — Eduard ŠITTLER / Antonín PODLAHA: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. Král. hlavní město Praha: Hradčany. II, Poklad svatovítský a knihovna kapitulní. Praha 1903

SCHWARZENBERG 2007 — Karel SCHWARZENBERG: Heraldika. Praha 2007

ŽŮREK 2007 — Václav ŽŮREK: Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnícký program (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2007

INTERNETOVÉ ZDROJE

GEARY 1986 — Patrick GEARY: Sacred commodities: the circulation of medieval relics. In: *The social life of things. Commodities in cultural perspective*, Cambridge 1986, 169–191, dostupné z:

https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=6JqTcziwK-TYC&oi=fnd&pg=PA169&dq=relics+in+the+central+middle+ages&ots=Xn578jSSq5&sig=GAoZ2b4SYnqC-PGR6-yCshsV2DI&redir_esc=y#v=onepage&q=relics%20&f=false

HAVLÍČEK, s. d. — Jakub HAVLÍČEK: Karel IV. a jeho pojetí vladařského majestátu. <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/118390>, vyhledáno 2. 7. 2021

KELLER 2019 — Katrin KELLER: Gender and Ritual: Crowning Empresses in the Holy Roman Empire. In: *German History*, 37/2, 2019, 172–185, dostupné z: <https://academic.oup.com/gh/article/37/2/172/5136439?login=true>

NAGY/ SCHAER 2001 — Balázs NAGY (ed.) / Frank SCHAER (ed.): *Autobiography of Emperor Charles IV and his Legend of St Wenceslas*. Budapest 2001, dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=oYhZEAAAQBAJ&printsec=front-cover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

STRAZZULLO, b. d. — Fabio STRAZZULLO: *I fasti di una volta. Le Corone delle Monarchie decadute*. https://restaurars.altervista.org/i-fasti-di-una-volta-le-corone-delle-monarchie-decadute/?fbclid=IwAR2JkJewZj_n_PU2h7nNYSUGcn_Pnru_kcJoc--ewShKwyuRluW0K8sO4, vyhledáno 3. 7. 2021